

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNI MUSIQIY TARBIYALASHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Akhmadjonova Shakhnozakhan Shavkatovna

Marg`ilon pedagogika kolleji musiqa nazariyasi fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqola maktabgacha yoshdagi bolalarni musiqiy tarbiyalashning pedagogik imkoniyatlari muammosini o'rganishga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: pedagogik imkoniyatlar, musiqiy ta'lim, maktabgacha yoshdagi bolalar.

Annotation. This study is devoted to the study of the problem of pedagogical possibilities of musical education of preschool children. On the basis of the analysis of theoretical developments and pedagogical experience the essence of musical education of children of preschool age was proved.

Keywords: pedagogical opportunities, musical education, children of preschool age.

Kirish.

Dunyo o'zgaradi, odam o'zgaradi, bolalar o'zgaradi - natijada ta'lim yo'nalishlari o'zgaradi (musiqa, ham shu jumladan). Shu munosabat bilan va ta'lim to'g'risidagi me'yoriy hujjatlarni hisobga olgan holda, maktabgacha tarbiyachining musiqiy ta'limining pedagogik imkoniyatlarini aniqlash kerak bo'ladi.

Maktabgacha yosh uch yildan olti yilgacha davom etadi. Ushbu vaqt oralig'ida bola boshqa yosh guruhiga o'tadi, u mustaqil bo'lishni xohlaydi, uning asosiy qismi faol harakatga bo'lgan ehtiyojdir, uning omili muloqot va taassurotdir. Maktabgacha yoshdagi bola uchun uning atrofidagi kattalar harakatlari misol bo'la oladi, va bu unga ta'sir qiladi, qanday qilib bola va uning atrofidagilar balog'at yoshiga o'tish inqirozini boshdan kechirishadi.

Kattalar va bolalar dunyosida bo'lish (ikkalasi ham u uchun muhim), bola o'zini jismoniy anglash orqali o'zining o'xshashligi va farqini aniqlashga intiladi. L.S.Vigotskiyning so'zlariga ko'ra, "bola ikki tomonlama haqiqatda yashaydi", bu kattalar aniqlash jarayonida muhim rol o'ynashidan iborat, "men kimman", va bolalar hamjamiyati sotsializatsiya funksiyasini bajaradi (u tengdoshlari bilan o'zaro munosabatlarda tushunadi, bu ma'lum bir guruhga tegishli). Murojaat qilish "imkoniyat" toifasi quyidagi xususiyatlarni ajratishga imkon beradi: rivojlanish yo'nalishi (bizning holatlarimizda shaxsiyat), hayotning har bir hodisasida mavjud; shu bilan birga, "imkoniyat" toifasini o'rganish quyidagilarga asoslanadi, asosan, yaqin va uzoq atrof-muhitning shaxsiyatini rivojlantirish uchun ro'lni o'rganishda.

Bu yerda, albatta, insoniy munosabatlar muhimdir, musiqiy ta'lim sharoitida rivojlanadigan, o'z-o'zini bilish va atrofdagi dunyoga, odamlarga hissiy-qiyamat munosabatini olish imkoniyatini ta'minlash. Bolaning faolligini tan olish ham muhimdir, ya'ni pedagogik jarayon shunday qurilishi kerakki, ichki pozitsiya (qiyamatga yo'naltirilgan) kattalar ta'sirining natijasi sifatida emas, balki u (maktabgacha tarbiyachi) kiritilgan qo'shma faoliyatni tashkil etish natijasi sifatida paydo bo'ladi. Ammo shu bilan birga, bolaning ko'p qirrali faoliyatida ma'lum bo'lgan (L.S.Vigotskiyning so'zlariga ko'ra) "bolalarning jadal rivojlanishi" ni hisobga olish kerak.

Shaxsni shakllantirish jismoniy va psixologik imkoniyatlarni hisobga olgan holda uning dizaynini o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuv bilan bolalar o'zlarini yetarli darajada baholash qobiliyatini rivojlantiradilar (shu jumladan kattalar yordamida). Shu asosda, bir tomondan, bolaning potentsialini baholash, boshqa tomondan, musiqiy ta'lim tizimini yaratish imkoniyati paydo bo'ladi (kattalar qadriyatlarini bilan tanishish va o'z g'oyalari, hissiyotlari, his - tuyg'ularining tug'ilishi sifatida).

Maktabgacha yoshdagi bolani musiqiy tarbiyalashning pedagogik imkoniyatlari bolaning shaxsiyatini rivojlantirish, bolaning potentsial imkoniyatlarini, uning so'rovlari va qiziqishlarini tushunish va tan olishdan iborat bo'ladi. Agar bolaning qiziqishlari va ehtiyojlarini birinchi o'ringa chiqsa, unda (ehtimol) musiqiy ta'lim jarayonining yangi usullari kerak.

Maqolaning asosiy mazmunini taqdim etish.

Birinchi. Ta'lim ijtimoiy institut sifatida falsafani o'rganish ob'ekti hisoblanadi (ta'limning ontologik asoslari), sotsiologiya (etnologiya ta'lim tizimiga ijtimoiy "buyurtma" ni o'rganadi (tarixiy rivojlanishning turli bosqichlarida dunyo xalqlari o'rtasida ta'lim qonuniyatlarini o'rganadi), huquqshunoslik (ijtimoiy va tuzatuvchi ta'limni tashkil etish va faoliyatining huquqiy shakllari bilan shug'ullanadi), ijtimoiy psixologiya, madaniyatshunoslar (ta'limni madaniyat hodisasi sifatida o'rganadi), pedagogika (shaxsning o'zini o'zi anglash jarayonida tarbiyaning o'rni va rolini, shuningdek, oilaviy, diniy, ijtimoiylashuv sharoitida ijtimoiy va tuzatish ta'limi).

Bu shuni anglatadiki, tarbiyani ijtimoiy hodisa, faoliyat sifatida ko'rish kerak bo'ladi, jarayon sifatida, qiyamat sifatida, tizim sifatida, ta'sir va o'zaro ta'sir sifatida. Ularning har biri adolatli, ammo hech biri umuman tarbiyani tavsiflashga imkon bermaydi. Musiqiy ta'limga murojaat qilish, aniqlash kerak, maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy rivojlanishiga federal davlat ta'lim standartiga qanday o'zgarishlar kiritildi va musiqiy direktorning kasbiy faoliyati qanday o'zgarishi kerak?

Shunday qilib, avval ajratilgan "musiqa" ta'lim sohasining asosiy mazmuni endi san'atning ikki turi bilan bir qatorda "badiiy va estetik rivojlanish" boshqa ta'lim sohasida taqdim etilgan: tasviriy va adabiy. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy rivojlanishining san'at asarlari bilan o'zaro bog'liqligi badiiy idrokni, hissiy

sohani, badiiy obrazlarni talqin qilish qobiliyatini rivojlantirishni anglatadi. Shuni ta'kidlash kerakki, ularning birortasining maqsadi voqelikni tasvirlarda aks ettirishdir, va shuning uchun o'qituvchining vazifasi bolani rassom, rejissyor, yozuvchi, musiqachi g'oyalarni idrok etish, aks ettirish, bezashga o'rgatishdir.

Ikkinchisi. Musiqiy ta'limning maqsadlarini o'zaro bog'liqligini aniqlashtirish kerak edi. Birinchidan, bu san'at asarlarini, tabiat dunyosini qiymat-semantik idrok etish va tushunish imkoniyatlarini shakllantirishdir; atrofdagi dunyoga estetik munosabatni rivojlantirish; folklor, musiqani idrok etish, badiiy adabiyot; bolalarning mustaqil ijodini amalga oshirish (tasviriy, konstruktiv-model, musiqiy va boshqalar).

Musiqiy direktor alohida rol o'ynashi kerak, u bir tomondan asosiy umumiy ta'lim dasturiga amal qiladi, boshqa tomondan, u ushbu dasturga muallifning ishlanmalarini ham, uning fikriga ko'ra eng samarali bo'lgan texnologiyalarni ham kiritishi mumkin. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun musiqiy rivojlanish turli xil o'yinlar shaklida sodir bo'ladi, boshqa harakatlar musiqiy asarlarning ma'nosini idrok etish va tushunish bilan bog'liq; qo'shiq aytish, musiqiy ritmik harakatlar bolaning faoliyatini rivojlantirish uchun asosiy harakatlarni o'zlashtirish uchun ishlatiladi.

Keyinchalik, "musiqiy ta'lim" tushunchalarini ajratish kerak, bolalarning "musiqiy ta'limi" va "musiqiy rivojlanishi". Umuman olganda, musiqiy ta'lim-bu shaxsni jamiyatning musiqiy madaniyati bilan tanishtirish jarayoni. Maktabgacha, maktab, maktabdan tashqari musiqiy ta'lim mavjud. D. B. Kabalevskiyning fikricha, umumiy musiqiy ta'lim barcha bolalar uchun mavjud bo'lishi kerak. O'z-o'zidan musiqa o'rganish unchalik ko'p bo'lmasligi kerak, o'quvchining butun ma'naviy dunyosiga musiqa orqali qancha ta'sir. Musiqa, san'at turi sifatida, voqelikni namoyish etadi va odamga balandligi va vaqti bo'yicha mazmunli va o'ziga xos tarzda tashkil etilgan musiqiy tovushlar orqali ta'sir qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolaga musiqaning ta'siri shubhasizdir, lekin ayni paytda uyg'un tovushlar eshitish uchun yoqimli va ong tomonidan tushuniladigan uyg'unlik deb ataladi (uyg'unlik - bu "evfoniya" va akkord ilmi degan ma'noni anglatadi). O. P. Radynovanning fikricha, maktabgacha yoshdagi bolalarni musiqiy tarbiyalash vazifalariga quyidagilar kiradi: har bir bolaning imkoniyatlarini hisobga olgan holda bolalarning musiqiy va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish; musiqa haqida dastlabki g'oyalarni shakllantirish; musiqiy didni tarbiyalash; musiqani idrok etish ko'nikmalarini rivojlantirish; shaxsning umumiy ma'naviy madaniyatini shakllantirish.

Uchinchisi. Biz musiqiy ta'limning pedagogik imkoniyatlarini sharoit va funktsiyalarning birligi deb bilamiz. Birinchidan, motivatsiya darajasida: musiqa san'atiga qiziqishni rivojlantirish; hissiy-qiymat darajasida: hissiy sezgirlik va hissiy tajribani rivojlantirish; ijodiy daraja: maktabgacha ta'lim muassasasida musiqiy ta'lim jarayonini tashkil etish o'quvchilar, o'qituvchilar, musiqiy direktor va ota-onalarning hamkorligi va o'zaro ta'sirida amalga oshiriladi.

Musiqiy ta'lim nazariyasida "ta'lim" toifasi juda keng ko'rib chiqiladi: ammo, birinchi navbatda, ijtimoiy tajribani bir avloddan ikkinchisiga o'tkazish bilan bog'liq jarayon sifatida (va avlodlar tajribasi musiqiy madaniyat asarlarini tashkil qiladi), shuningdek, ma'no va qadriyatlarni "tarqatish va aniqlash" imkonini beradigan faoliyat usullarida, matnlarga (shu jumladan madaniyat matnlariga) kiritilgan.

Bu ijodning o'ziga xos shakli sifatida san'at haqida, hissiy-ekspressiv vositalar (tovush, tana plastikasi, rasm, so'z, rang, yorug'lik) orqali insonning ma'naviy o'zini o'zi anglash tizimi. Shu munosabat bilan musiqa estetik tarbiya vositasidir, bu tovushlarda fikrlar, his-tuyg'ular va his-tuyg'ularni etkazish san'ati sifatida tavsiflanadi. Bu, bizning fikrimizcha, ma'naviyat inqirozi mavjud bo'lganda, ayniqsa talabga ega.

Shunday qilib, musiqiy ta'lim zamonaviy jamiyatning asosiy maqsadi - yuqori ma'naviy madaniyatga ega odamni shakllantirishga xizmat qilishi kerak. San'atning har bir turi, ob'ektiv voqelikni o'ziga xos ifoda vositalari yordamida aks ettiradi, musiqa insonga turli yo'llar bilan ta'sir qiladi. Shu bilan birga, musiqa (buni takrorlash kerak) - bu boshqa san'at turlaridan insonga hissiy ta'sirning eng katta kuchi bilan ajralib turadigan san'at, va shuning uchun u shaxsning yuqori axloqiy fazilatlarini shakllantirishning muhim vositalaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, aynan musiqa tufayli odamda yuksak g'oya paydo bo'ladi, nafaqat atrofdagi dunyoda, balki o'zida ham ajoyib. Shuning uchun musiqiy ta'lim axloqiy ma'rifat va ta'limning muhim tarkibiy qismi sifatida qabul qilinishi kerak. Pedagogika va ta'lim tarixidagi musiqiy ta'lim muammosiga murojaat qilish kerak. Olimlarning fikriga ko'ra, qadim zamonlardan beri musiqiy ta'lim, turli mamlakatlar xalqlari hayotining ajralmas qismi, ularning urf-odatlarini, urf-odatlarini, asoslari, jamiyatda qabul qilingan, va u har bir xalqning tuzilishining xususiyatlarini aks ettirdi. Ijodkorlik odamlarning kundalik ehtiyoji va rivojlanish darajasidan kelib chiqqan. Qadimgi davrlarda san'atning ma'lum turlarga bo'linishi kuzatilmagan. Ov qilish, hunarmandchilik, baliq ovlash kabi amaliy mashg'ulotlar allaqachon san'at edi.

Qadimgi Yunoniston va qadimgi Rimda musiqiy ta'lim, musiqa qonunlarining kelib chiqishi va faoliyati to'g'risida bilimlarni uzatish bilan bog'liq. Qadimgi dunyoda musiqa nazariyasi, musiqiy arifmetika (raqam haqidagi ta'limot), samoviy hodisalarning musiqiy fizikasi kabi fanlar paydo bo'lgan. Aytishimiz mumkinki, musiqashunoslik quyidagilardan iborat edi: 1) harmonika, 2) ritmika, 3) metrika.

O'sha paytda musiqa ovozshunoslik san'ati emas edi, ovoz balandligi, ritm va temp, u holatlarning ichki tajribalarini yetkazdi, plastik tanada, harakatda ifodalangan, bir vaqtning o'zida ovozda. So'z, harakat, tovush birgalikda mavjud edi. Raqs san'atiga ega bo'lgan kishi o'qimishli deb hisoblangan, she'rlar va musiqalarni yozish va ijro etish. Masalan, patriitsylarning barcha bolalari bunga o'rgatilgan.

Umuman aytganda, musiqa olamning ajralmas qismi bo'lgan dunyoning uyg'unligi sifatida qaraldi. Shu bilan birga, Koinot musiqaning paydo bo'lishining asosiy sababi deb hisoblangan, aks ettirish uchun ma'lumot: bu degani, musiqa Koinot qonunlariga muvofiq rivojlanganligi.

To'rtinchi. Bolaga qanday musiqa tinglash kerak? Hayotning birinchi yilida chaqaloqlar uchun onaning ovozi juda muhimdir, onaning qo'shiqlaridan keyin ulkan makon - klassik musiqa olami ochilishi mumkin. U (klassik musiqa) va sog'ayib ketadi, va musiqiy didni tarbiyalaydi, va hissiy fonni uyg'unlashtiradi.

Shuni ta'kidlashni istardim: bola tug'ilgandan beri uyda klassik musiqa yangraydi, bu uning uchun tabiiy muhitga aylanadi. Boshqalar ma'lum bo'lsa-da: masalan, yosh o'quvchilar faqat klassikaning foydalari haqida gapirganda salbiy his-tuyg'ularni boshdan kechirishlari mumkin, ammo agar bunday musiqa bolaga bemalol hamroh bo'lsa, unda rad etish davri, ehtimol, oldini olish mumkin.

Ko'rib chiqing (tavsiya etilganlar orasida), musiqa tinglash qoidalari: mono asbobning ovozini ta'minlang; uyg'onish musiqasini uyqu musiqasidan farqlash; musiqani tanlang, sizga yoqadigan narsa; bolani asta-sekin musiqa dunyosi bilan tanishtirishni boshlang. Shu bilan birga, bitta asbob uchun klassik asarlarning ko'plab tarjimalari, aranjirovkalari mavjud (bola musiqaning bunday tovushlariga osonroq o'rganib qoladi, ohang yoki motivni ta'kidlaydi va eslaydi). Bola o'ynaganda, siz bolaga hayvonlarning musiqiy portretlarini taklif qilishingiz mumkin, bu (umid qilmoqchiman) unga yoqadi. Xo'sh, yotishdan oldin Motsart yoki Shopinning asarini qo'shing.

Biroq, hayotning barcha sohalarida bo'lgani kabi, bu erda ham chora ko'rish kerak: siz asta-sekin bolani musiqa dunyosi bilan tanishtirishingiz kerak; uning reaksiyasini kuzatish, ovoz balandligini biroz jimroq o'rnating, kattalarga nima kerak.

Xulosalar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy tarbiyasi-bu musiqiy madaniyatni tarbiyalashga qaratilgan uyushgan pedagogik jarayon, bolaning shaxsiyatini rivojlantirish uchun bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish. Musiqiy ta'lim musiqiylik, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish samaradorligini ta'minlaydi, shaxsning musiqiy madaniyatini shakllantirish faqat bolalarning imkoniyatlarini va o'qituvchi, ota-onaning imkoniyatlarini hisobga olgan holda. Musiqiylikning asosiy qismini musiqa qobiliyatlari tashkil etadi (Teplovga ko'ra, bu musiqiy va eshitish tasvirlari, rejim hissi va ritm hissi), bolalarni musiqiy tarbiyalash tizimida o'rganish istiqbolli.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Выготский, Л.С. Вопросы детской психологии / Л.С. Выготский. – М.: Издательский центр
2. «Академия», 2012. – 185 с.

3. Теплов, Б.М. Психология музыкальных способностей [Электронный ресурс] – Режим доступа:
4. <https://www.twirpx.com/file/219048/> [Дата обращения 01.06.2018]
5. Akhmadjonova Shakhnozakhon Shavkatovna. (2022). STAGES OF FORMATION OF PROFESSIONAL SKILLS AND QUALITIES IN STUDENT YOUTH. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(9), 248–251. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/46VER>
6. Xaydarov, I. U., Ergashev, R. N., Solijonov, B. A., & Sirojiddinov, A. A. (2022, November). Imkoniyati cheklangan nogiron bolalar uchun zamonaviy masofaviy o'qitish texnologiyalaridan foydalanish. In *Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies* (Vol. 1, No. 2, pp. 82-87).